

Mons. dr. Josip Salač (1969. +1975.), kanonik i pomoćni biskup

Ove godine 19. prosinca navršava 50 godina od smrti uzornog duhovnika, kanonika i pomoćnog biskupa dr. Josipa Salača.

Rodio se 22. siječnja 1908. u Daruvaru Donjem, od roditelja Antuna i Franciske rođene Douda. Pučku školu polazi u Daruvaru, četiri razreda niže gimnazije i tri razreda više gimnazije polazi također u Daruvaru, a posljednji, osmi razred gimnazije polazi u Novoj Gradiški, gdje je položio ispit zrelosti 23. lipnja 1926. Pomišljalo se u to doba na studij prava u Pragu, ali se zahvalio, te je počeo raditi kao službenik pošta i telegrafa u Zagrebu tijekom 3 godine (1926.-1929.). U međuvremenu, od rujna 1927. pohađa u Beogradu poštanski tečaj, koji je završio krajem svibnja 1928. i položivši državni poštanski ispit. U razdoblju poštanske službe bio je slušač Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu 1927.-1928. godine. Bio je tražitelj svoga puta u budućnost!

Nakon dvije godine traženja, dogodila se velika prekretnica u Salačevu životu. Suprotno mnogim očekivanjima i svojem osobnom dotadašnjem načinu razmišljanja i života, odlučio se u veljači 1929. godine poći u Nadbiskupsko bogoslovno sjemenište na Kaptolu, da od ožujka te godine studira filozofiju i teologiju na KBF-u Sveučilišta u Zagrebu. Kasnije se prisjećao svojih misli, dok je išao od Jelačićevog trga Bakačevom ulicom prema Kaptolu: „Kamo zapravo ideš? Pa to je sve zaostalo! Crkva će uskoro propasti pod naletom modernih i naprednih snaga!“ Ipak se želje tzv. „naprednog tiska“ i „naprednih snaga“ nisu ostvarile. Crkva Božja je opstala, svim teškoćama usprkos. I mladi Salač, kao tražitelj istine i obraćenik, išao je svome cilju, pod vodstvom poglavara u Bogosloviji, posebice rektora dr. Kamila Dočkala (1920.-1935.), također Čeha iz Moravske, koji se s roditeljima početkom 20. stoljeća doselio u Ivanovčane (danas dio Bjelovara), te duhovnika Krešimira Pećnjaka (1913.-1935.). Bio je marljiv u polaganju ispita i učenju latinskog jezika. Diplomirao je na KBF-u Sveučilišta u Zagrebu 1933. godine. Vojnu obvezu izvršio je u Osijeku od 6. lipnja do 6. prosinca 1931.

Za svećenika ga je zareadio 26. lipnja 1932. nadbiskup dr. Antun Bauer, a Mladu misu slavio je u rodnom Daruvaru 3. srpnja 1932. Kolege su se čudile (Bestić Mijo, Bubanić Karlo, Čerget Stjepan, Galvić Nikola, Juršetić Franjo, Pašiček Pavao, Prežigalo Josip, Slamnik Ludovik, Šimečki Adam, Šimečki Josip, Tumpić Mijo i Knez Ivan) kako marljivo uči latinski, a govorio ga je uz hrvatski i materinski češki, te se služio i njemačkim jezikom.

Dekretom Nadbiskupskog duhovnog stola od 22. kolovoza 1932. (NDS, br. 5351./1932.) bio je imenovan kapelanom u rodnom Daruvaru, da uz župnika Miju Ettingera radi i među svojim sunarodnjacima Česima. Poticao ih je da čuvaju svoju nacionalnu kulturnu baštinu, da budu svjesniji kršćani i pripadnici Katoličke Crkve, te da kao Česi nose svijest da im je domovina Hrvatska. U službu je nastupio u Daruvaru 1. rujna 1932. i ondje djelovao do siječnja 1935. godine. Još u Daruvaru primio je dekret nadbiskupa koadjutora dr. Alojzija Stepinca od 14. studenoga 1934. (NDS, br. 7683./1934.) kojim ga imenuje vjeroučiteljem (katehetom) u Zagrebu na Prvoj državnoj ženskoj realnoj gimnaziji (Gornji grad), a Ministarstvo prosvjete u Beogradu, dekretom od 27. prosinca 1934. (br.45471./34.), imenovalo ga je honorarnim nastavnikom vjere na Prvoj državnoj ženskoj realnoj gimnaziji u Zagrebu. Dužnost je preuzeo 30. siječnja 1935., a dekretom istog Ministarstva od 10. lipnja 1935. (br. 588/35.) bio je imenovan suplentom na istoj gimnaziji. Potom ga je Ministarstvo prosvjete 8. veljače 1936. (S.n.br. 3613./36.) postavilo za vjeroučitelja (katehetu) u Trećoj državnoj ženskoj realnoj gimnaziji (Klaićeva ulica), a Prosvjetno odjeljenje Banske uprave ponovno ga je 29. rujna 1937. (br.57643./37.) dodijelilo toj istoj gimnaziji. Prema službeničkom listu iz 1935. godine, razriješen je od te dužnosti već 12. listopada 1937. A prema osobniku NDS iz 1943. godine, razriješen je 28. ožujka 1938. Svakako, dekretom Ministarstva prosvjete od 6. kolovoza 1937. (S.n.br. 28513/37.) bio je ponovno dodijeljen Prvoj ženskoj realnoj gimnaziji u Zagrebu. A dekretom Ministarstva prosvjete u Beogradu od 6. kolovoza 1937. (S.n.br. 28514./37.) bio je

premješten kao vjeroučitelj za nastavnika u Državnu realnu gimnaziju u Sisku, gdje je nastupio službu 11. rujna 1937. Prema službeničkom listu iz 1935. godine, istoga je dana i razriješen službe u Sisku, ali prema drugom podatku iz istoga službeničkog lista razriješen je 3. srpnja 1939. Prema uvjerenju Ministarstva prosvjete od 14. lipnja 1939., razriješen je službe u Sisku i 13. lipnja 1939. (V.br. 2260./39.) bio premješten u Treću državnu žensku realnu gimnaziju u Zagrebu. Po tome bi u Sisku ipak djelovao od 1937. do 1939. godine, premda nije razvidno je li uopće onamo i otišao? Naime, paralelno s odredbom premještaja za Sisak, imamo citiranu odluku istoga Ministarstva od 6. kolovoza 1937. (br. 28513./37.) kojom je Salač „dodijeljen na rad u Zagreb“. To ostavlja dojam i mogućnost, da je kao gimnazijski vjeroučitelj u Zagrebu zapravo trajno u Zagrebu i djelovao. Tome ide u prilog i činjenica da je bio duhovni pomoćnik rektoru crkve sv. Vinka Paulskog u Frankopanskoj ulici u Zagrebu od 22. ožujka 1935. (NDS, br. 2482./35.) do 1938. godine. Stanovao je s drugim svećenicima u samostanu sestara milosrdnica u Frankopanskoj ulici, budući da su djelovali u njihovim ustanovama.

Državni profesorski ispit položio je 27. listopada 1938. i tako status gimnazijskog suplenta zamijenio statusom profesora vjeronauka. Dekretom Ministarstva od 19. studenoga 1939. (II. br. 36301./39.) imenovan je profesorom u osmoj položajnoj skupini. Dužnosti vjeroučitelja na Trećoj državnoj ženskoj realnoj gimnaziji u Zagrebu razriješen je 3. svibnja 1943. (br. 247./1943.). Kao vjeroučitelj bio je i tajnik Katehetskog odsjeka Bratovštine kršćanskog nauka od 1941. godine.

Usporedo s katehetskom službom, pripremao je i doktorat iz teologije pod vodstvom mentora prof. dr. Andrije Živkovića, pročelnika Katedre za moralno bogoslovje na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, od 1925. do 1953. godine.¹ Doktorirao je 30. studenog 1942. na KBF-u Sveučilišta u Zagrebu obranom disertacije: *Brojčano opadanje poroda: čudoredno pitanje naše Moslavine* (Zagreb 1942.). Već 16. travnja 1943. postao je asistent na Katedri moralnog bogoslovja, a 9. studenoga 1946. obranio je habilitacijsku radnju naslovom: *Zaštita spolne čudorednosti u starohrvatskom pravu*, koju je objavio. Nakon polaganja propisane državne prisege, 22. siječnja 1947., ministar prosvjete imenuje ga 31. prosinca 1947. (br. 86107./47.) predavačem na Katoličkom bogoslovnom fakultetu. Od 1946./47. do 1949./50. akademske godine predavao je različite kolegije. Ta mu je služba 31. listopada 1950. nasilno prekinuta zbog uhićenja, osude i zatočeništva u komunističkom logoru za svećenike i druge osuđenike (KPD) Stara Gradiška, do 29. studenoga 1953.

Pročelnik Katedre za moralno bogoslovje na KBF-u u Zagrebu (1925.-1953.) dr. Andrija Živković (*1886. - +10. siječnja 1957.)² radio je na tome da dr. Salač dođe na KBF i da mu bude nasljednik na Katedri, ali je dr. Salač u ondašnjim okolnostima to otklonio dijelom zbog razloga „unutrašnje, a dijelom izvanjske naravi“. Kasnije je kao duhovnik u

¹ Rektor Sveučilišta 1912.-1913. bio je dr. Josip Pazman, potom prorektor. Bio je pročelnik Katedre za moralnu teologiju, dok ga vlasti 1919. godine nisu uhitile i zatvorile do 1920. godine, te kraljevskim ukazom iz Beograda izbacile iz Sveučilišta, sudjelovanjem političkih neistomišljenika iz Zagreba. Bio je pravaš i tajnik Čiste stranke prava oca Domovine dr. Ante Starčevića. Katedru je dobio pouzdanik Seniorata, dr. Augustin Juretić (1920.-1925.), dok nije otišao na službu u Beograd, a raspadom Kraljevine Jugoslavije vratio se u Zagreb, te ga je nadbiskup Stepinac poslao u Švicarsku. Katedru moralne teologije vodio je od 1925. do 1953. godine pročelnik dr. Andrija Živković. On se je spremao poći u mirovinu 1952. godine, ali je zbog izbacivanja Bogoslovnog fakulteta iz Sveučilišta, ostao predavati još jednu godinu u znak solidarnosti s Crkvom. Zatim je pročelnik Katedre bio dominikanac dr. Bernard Dedić (1953.-1955.), te dominikanac dr. Jordan (Nikola) Kuničić (1955.-+1974.). Dedić je 20 godina nadživio (*1907.-+Split, 1994.) redovničkog subrata Jordana Kuničića (*1908.-+Zagreb, 1974.)

² *Sveučilište u Zagrebu. Katolički bogoslovni fakultet, 1669.-350-2019.*, Zagreb 2020., str. 178-181. Dr. Andrija Živković vršio je razne službe u Đakovu, bio tajnik biskupa dr. Ivan Kr. Krapca od 1914. godine do njegove smrti 1916. godine, koji je umro u Zagrebu u svojoj kući, a sakramente mu je podijelio prečasnii Senc. Došla su i dva liječnika, te konstatirali smrt. Živković je dalje bio tajnik, pa kancelar u Biskupskom ordinarijatu, i ujedno profesor na Visokoj teološkoj školi u Đakovu do 1925. godine, a kasnije u Zagrebu. Bio je i rektor Sveučilišta 1938.-1940. godine.

Nadbiskupskom bogoslovnom sjemeništu ipak bio djelatatan na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu od 1955. do 1969., uz prekid od prosinca 1958. do jeseni 1962. Predavao je duhovno bogoslovlje (ascetiku), a od 1956. godine i misiologiju. Veliki kancelar fakulteta, dr. Franjo Šeper, obavijestio ga je 5. prosinca 1955. da ga je Fakultetsko vijeće izabralo za privatnog docenta (br. VK 370.55.).

Nadbiskup dr. Alojzije Stepinac imenovao je Salača 25. kolovoza 1943. (br. 139.-Prez./43.) vicerektorom u Nadbiskupskom bogoslovnom sjemeništu. Rektor je bio dr. Franjo Šeper (1941.-1951.), duhovnik dr. Dragutin Nežić (1941. - 21. studenoga 1947.), a ekonom Rudolf Pukljak (1941.-1969.). Salač je uz službu vicerektora, u dobroj mjeri vršio i službu drugog ekonoma u Bogosloviji, posebice nakon razrješenja vanjskog ekonoma Josipa Jambrošića 1944. godine, kada je Pukljak preuzeo vanjske poslove sjemenišne ekonomije. Rektor dr. Šeper pomišlja da bi službu pomoćnog ekonoma mogao preuzeti Antun Ivandija, a dr. Salač da bude slobodniji za službu na KBF-u, kako je želio i pročelnik Katedre za moralno bogoslovlje dr. Andrija Živković (1925.-1953., 10. siječnja 1957.). No, stvari su se drugačije odvijale u onim prijelomnim poratnim godinama. Dr. Salač vršio je službu vicerektora do 1948. godine. Ujedno je bio od 11. ožujka 1945. (br. 41.-Prez./45.) savjetnik odbora „Djela za duhovna zvanja“. Duhovnik dr. Dragutin Nežić bio je 21. studenoga 1947. imenovan namjesnikom apostolskog upravitelja dijela Tršćansko-koparske biskupije u Jugoslaviji, pa se preselio u Pazin te je 28. veljače 1948. bio imenovan apostolskim upraviteljem toga istog dijela Istre. U službi duhovnika u Nadbiskupskom bogoslovnom sjemeništu u Zagrebu zamijenio ga je dekretom od 24. siječnja 1948. (br. 11.-Prez./48.) dr. Josip Salač, dok je vicerektorom bio imenovan prof. Franjo Talan st. (1948.-1951.). Upravo po duhovničkoj službi i odgoju mladih svećenika Crkvi zagrebačkoj ostat će dr. Salač najviše pamćen.

No, na svetkovinu Svih svetih, 1. studenog 1950., bio je duhovnik Salač uhićen i zatvoren. On i vicerektor Franjo Talan st. bili su uključeni u namješteni režimski proces protiv zagrebačkih bogoslova, kao dio ondašnjeg komunističkog progona Crkve i pritiska na biskupe Salisa i Lacha, koje je režim htio maknuti s vodstva Zagrebačke nadbiskupije i postaviti nekoga sebi „podobnijeg“, iz Ritigovog kruga. Javno tužilaštvo za grad Zagreb podnijelo je 14. svibnja 1951. (br. B283./1951.) optužnicu Okružnom sudu u Zagrebu, koji je 16. lipnja 1951. (br. K-209./51-8.) izrekao Salaču „kaznu lišenja slobode s prisilnim radom u trajanju od 6 (šest) godina i na gubitak građanskih prava i to biračkog prava, prava stjecanje i vršenje funkcija u društvenim organizacijama i udruženjima i prava javnog nastupanja za vrijeme od 3 godine“. Nakon provedenog žalbenog postupka, Vrhovni sud NRH, br. Kz. 714./51-3. godine 1951. izmijenio je prvotnu presudu, pa je suđen na kaznu strogog zatvora od 4 godine i 3 mjeseca. Kaznu je izdržavao, kao i drugi svećenici, u logoru za svećenike i druge robijšaše (KPD) Stara Gradiška.

Od siječnja do ljeta 1951. godine, u službi duhovnika u Nadbiskupskom bogoslovnom sjemeništu zamijenio ga je nekadašnji duhovnik (1935.-1941.) dr. Janko Penić, koji je u kolovozu 1951. bio imenovan rektorom, a župnik Župe Krista Kralja Dragutin Kociper duhovnikom (1951.-1954.), dok je rektor dr. Franjo Šeper otišao za župnika na Kociperovo mjesto u Župu Krista Kralja u zagrebačko Trnje pod pritiskom državnih vlasti. U jesen 1951. godine bila je u Bogosloviji apostolska kanonska vizitacija, koju je obavio novi pomoćni i naslovni biskup s ovlastima Stjepan Bäuerlein, a apostolsku vizitaciju u Bogosloviji i teološkoj školi u Đakovu obavio je ugledni zagrebački sveučilišni profesor prelat dr. Aleksandar Gahs. Salač je bio amnestiran 29. studenoga 1953. i pušten na dopust do isteka kazne, pa nije mogao preuzeti nikakvu službu. Nakon oporavka i isteka kazne dekretom od 24. ožujka 1954. (NDS, br. 1863./1954.) Salač je bio imenovan upraviteljem župe u Suhopolju i ujedno privremenim upraviteljem župe u Cabuni. U rujnu 1954. godine dogodile su se i promjene u vodstvu Zagrebačke nadbiskupije jer je dr. Franjo Šeper bio imenovan nadbiskupom koadjutorom „sedi datus“ s ovlastima. Dekretom od 21. listopada 1954. (NDS, br. 5062./54.) Salač je bio razriješen

dužnosti upravitelja župa u Suhopolju i Cabuni. Duhovnik Dragutin Kociper vratio se na svoju Župu Krista Kralja u Trnju, koja je bila ispražnjena Šeperovim promaknućem za nadbiskupa koadjutora, a dekretom od 21. listopada 1954. (br. 103.-Prez./54.) Salač se vraća na svoju prijašnju službu duhovnika u Nadbiskupskom bogoslovnom sjemeništu.

Nadbiskup koadjutor dr. Šeper dopisom od 21. listopada 1954. (br. 107.-Prez./54.) javlja Prvostolnom kaptolu da je razriješio Dragutina Kocipera službe duhovnika u Nadbiskupskom bogoslovnom sjemeništu, a imenovao na tu službu dr. Josipa Salača, što je Prvostolni kaptol uzeo na znanje. Rektor Nadbiskupskog bogoslovnog sjemeništa dr. Janko Penić predlaže 10. siječnja 1963. nadbiskupu dr. Franji Šeperu da duhovnika Salača imenuje počasnim kanonikom, a vicerektora dr. Josipa Kribla (1955.-1969.) počasnim prisjednikom Nadbiskupskog duhovnog stola, što je Šeper rado uvažio. Salač je bio izvrstan odgojitelj i revni promicatelj liturgijskog života budućih svećenika. U duhovničkoj službi djelovao je sve dok kardinal Franjo Šeper, pročelnik Kongregacije za nauk vjere u Rimu, nije zahvalio papi Pavlu VI. na Zagrebačkoj nadbiskupiji, pa je 20. kolovoza 1969. godine papa Pavao VI. imenovao pomoćnog biskupa mons. Franju Kuharića apostolskim upraviteljem Zagrebačke nadbiskupije.

Salač spada u časni red izvrsnih duhovnika Crkve Zagrebačke još tamo od dr. Matije Stepinca (1873.-1895.), dr. Josipa Volovića (1896.-1900.), dr. Josipa Langa (1900.-1908.), dr. Valentina Čebuškika (1908.-1912.), preko Krešimira Pećnjaka (1913.-1935.), dr. Janka Panića (1935.-1941.) i dr. Dragutina Nežića (1941. - 21. studenoga 1947.), koji su imali sadržaj, način i sposobnost odgajati nove naraštaje svećenika, a nije im poglavarstva služba bile tek još jedan naslov u životopisu.

Apostolski upravitelj Franjo Kuharić od 20. kolovoza 1969., pod utjecajem ondašnje skupine u Glasu Koncila i Kršćanskoj Sadašnjosti, i posebice bivšeg Šeperovog osobnog tajnika Vladimira Stankovića (1963.-1968.), tada župnika u Župi sv. Blaža u Zagrebu (1968.-1969.), već mjesec dana nakon svoga imenovanja apostolskim upraviteljem, smijenio je sve dotadašnje poglavare u Nadbiskupskom bogoslovnom sjemeništu i postavio nove po njihovu odabiru, što je bio presedan budući da još i nije bio imenovan nadbiskupom. Skupina se požurila preuzeti crkvene odgojne ustanove i dovesti po svom planu i izboru za poglavare: dr. Ivana Goluba za rektora, Franju Juraka za vicerektora, Nikolu Stojanovića za duhovnika i Josipa Klarića za ekonoma. Možda i nehotice, destabilizirali su središnju odgojnu ustanovu Zagrebačke nadbiskupije, bez promišljanja o posljedicama. Svakako, to nije bila prvotno osobna želja tek imenovanoga (20. kolovoza 1969.) apostolskog upravitelja Franje Kuharića, da već idući mjesec smjeni sve poglavare u Nadbiskupskom bogoslovnom sjemeništu, a i odabir novih poglavara je više Stankovićev, kojega je kardinal Šeper 1968. godine i premjestio s Kaptola k Sv. Blažu da stječe iskustvo vođenja jedne velike gradske župe i da smanji njegov utjecaj na pomoćnog biskupa Franju Kuharića, želeći da se Kuharić što više osamostaljuje u vodstvu i upravi Nadbiskupije, da ne bude pod uplivom samo jedne skupine kad donosi odluke. Tako je i duhovnik dr. Josip Salač, dekretom od 20. rujna 1969. (br. 82.-Prez./69.), bio razriješen službe duhovnika u Nadbiskupskom bogoslovnom sjemeništu, uvjeren da je došlo vrijeme za promjenu.

Još prije toga, dok je kardinal Franjo Šeper bio zagrebački nadbiskup, poslije smrti kanonika dr. Janka Oberškog, imenovao je duhovnika dr. Josipa Salača 20. travnju 1969. (br. 22.-Prez./69.) kanonikom Prvostolnog kaptola zagrebačkog. Ispovijest vjere i prisegu za kanoničku službu položio je 6. svibnja 1969. Kardinal Franjo Šeper držao je dr. Salača ozbiljnim kandidatom za pomoćnog biskupa, a po njemu je vicerektor dr. Josip Kribl (1955.-1969.) trebao naslijediti rektora premeta dr. Janka Penića u Bogosloviji, što je skupina „savjetnika iz sjene“ s Vladimrom Stankovićem onemogućila već u rujnu 1969. godine te je dr. Josip Kribl (*1924.-+1994.) u dobi od 45 godina ostavljen po strani, bez ikakvog crkvenog priznanja, do svoje smrti 1994. godine.

Salač je vršio razne službe. Još od 24. studenoga 1954. (br. 24.-Prez./55.) Salač je bio član Liturgijskog povjerenstva za Zagrebačku nadbiskupiju, koje je kasnije postalo Dijecezanski liturgijski odbor. Apostolski upravitelj Franjo Kuharić imenovao ga je 8. rujna 1969. (br. 62.-Prez./69.) predsjednikom Dijecezanskoga liturgijskog odbora Zagrebačke nadbiskupije, a dekretom od 20. rujna 1969. (br. 83.-Prez./69.) duhovnikom klera Zagrebačke nadbiskupije. Napustivši Nadbiskupsko bogoslovno sjemenište Salač se nastanio u veoma skromnim uvjetima kanoničkog dvora Kaptol 25, u kojem nitko od kanonika nije mogao stanovati iza smrti kanonika Krešimira Pećnjaka 1957. godine. Kuriju je preuzeo od prethodnika dr. Ivana Tilšera, koji je kao nadbiskupski tajnik stanovao u Nadbiskupskom dvoru (1964.-1969.). Salač je imao malu kuhinju do dvorišta u kojoj je živjela njegova sestra Roza Salač, a jedna veća soba prema parku Ribnjak bila je pregrađena na dvije manje sobice za njega, kako bi dobio spavaću i radnu sobicu. U tim više nego skromnim uvjetima živio je samozatajno i tiho i kao pomoćni biskup do svoje smrti.

Kao kanonik, na prijedlog Prvostolnog kaptola od 29. kolovoza 1969. (PKZ, br. 124./1968.), Salač je 7. rujna 1969. (br. 75.-Prez./69.) imenovan arhiđakonom Vaškanskim, kome je godinu dana bio namjesnikom dr. Ivan Tilšer. Ujedno je imenovan namjesnim arhiđakonom Goričkim, budući da je umro dr. Janko Oberški. Nadbiskup Franjo Kuharić razriješio ga je 10. siječnja 1975. (br. 5.-Prez./75.) tih dviju služba i ujedno ga imenovao arhiđakonom Turopoljskim. Na toj službi arhiđakona ostao je do smrti u prosincu iste godine, dok je arhiđakonat Gorički preuzeo namjesnik dr. Antun Ivandija, a arhiđakonat Vaškanski Đuro Pukec. Dekretom od 7. veljače 1970. (br. 39.-Prez./70.) bio je imenovan pravim prisjednikom (referentom) Nadbiskupskog duhovnog stola, da bude izvjestitelj za dopise župa, koji se odnose na Konzistorij, te je marljivo izrađivao sve svoje referade i revno vršio kanoničke službe u prvostolnici.

Papa Pavao VI. imenovao je 16. lipnja 1970. apostolskog upravitelja Franju Kuharića zagrebačkim nadbiskupom, a dr. Josipa Salača i isusovca Miju Škvorca novim pomoćnim biskupima, što je objavljeno 17. lipnja 1970. Salač je bulom imenovanja dobio naslovnu biskupiju Balijane u Mauritaniji i ujedno službu pomoćnog biskupa zagrebačkog. Nema sumnje da je dr. Salač bio Šeperov izbor za pomoćnog biskupa, kao i Kuharić za nadbiskupa. Novi nadbiskup Franjo Kuharić ga je cijenio i imao pred njim respekt jer mu je bio poglavar u Bogosloviji, ali i vrlo predan i pouzdan u povjerenim službama. Novi nadbiskup Franjo Kuharić uputio je dr. Salaču pismo čestitke 17. lipnja 1970. Velikom crkvenom svečanošću u nedjelju 19. srpnja 1970. bio je u prvostolnici zagrebačkoj ustoličen novi zagrebački nadbiskup Franjo Kuharić, predvođen velikim prepoštom zagrebačkim i priorom Vranskim dr. Josipom Lachom, apostolskom pronuncijom mons. Cagni da ga ustoliči za zagrebačkog nadbiskupa, a dr. Salač i isusovac Mijo Škvorc zaređeni su za biskupe. Zareditelj je bio apostolski pronuncij u Beogradu mons. Mario Cagna, a uz njega šibenski biskup mons. Josip Arnerić i zagrebački pomoćni biskup dr. Josip Lach. Biskupsko ređenje bilo je u toj prigodi po prvi puta u prvostolnici na hrvatskom jeziku.

Nadbiskup Franjo Kuharić imenovao je biskupa Salača 8. kolovoza 1970. (br. 197.-Prez./70.) generalnim vikarom Zagrebačke nadbiskupije, a 30. rujna 1970. (br. 241.-Prez./70.) biskupskim vikarom za *naša Sjemeništa*, kako bi nadzirao rad sjemeništa i odgoj budućih svećenika, „da naša sjemeništa budu domovi ozbiljne i radosne pripreve za svećenički poziv“. Na prijedlog Prvostolnog kaptola zagrebačkog od 23. lipnja 1971. (PKZ, br. 70./71.) nadbiskup Franjo Kuharić imenuje dr. Salača katedralnim pokorničarom, nakon zahvale dr. Dragutina Hrena. Nadbiskup Franjo Kuharić, u smislu svojih razmišljanja na Drugom vatikanskom koncilu i prijedloga o životu i djelovanju svećenika u pastoralu, još kao pomoćnog biskupa 1964. i 1965. godine imenovao je biskupa Salača da bi bio *duhovni otac*, odnosno na raspolaganju svećenicima s terena kao duhovni vođa.

Zbog nastalih nemalih problema u Nadbiskupskom bogoslovnom sjemeništu, u doba rektora dr. Ivana Goluba (1969.-1972.), kada ta ustanova postupno gubi karakter crkvene i odgojne ustanove za svećenički poziv, iako je rektor dr. Golub tvrdio suprotno braneći se duhom Drugog vatikanskog koncila, pretvaranjem „monastičkog sjemeništa u moderno“ i priključenjem „u karavanu bogoslovija na Zapadu“, na traženje Svećeničkog (Prezbiterijskog) vijeća Zagrebačke nadbiskupije, većine ondašnjih poglavara u Bogosloviji, Prvostolnog kaptola i pomoćnih biskupa, dr. Golub bio je dekretom razriješen jer je odbio savjet nadbiskupa Franje Kuharića da se sam povuče i zahvali. Nadao se da će se nekako izvuci, kao već nakon prve rektorske godine, kada je svu krivnju prebacio na vicedirektora Franju Juraka i tako si produžio obnašanje službe rektora. Nadbiskup Franjo Kuharić imao je 1972. godine pouzdanog „samaritanca“, koji će mu pomoći da stabilizira Bogosloviju kao odgojnu ustanovu budućih svećenika. Stoga je biskupa dr. Josipa Salača u rujnu 1972. postavio **namjesnim rektorom Bogoslovije** do ljeta 1975. godine, kada je službu rektora od biskupa Salača preuzeo kanonik Đuro Puček (1975.-1981.), po izboru svećenika.

Dekretom od 14. prosinca 1972. (br. 271.-Prez./72.) imenovao je nadbiskup Kuharić biskupa Salača nadbiskupskim delegatom *Centra za koncilski istraživanja i dokumentaciju „Kršćanska sadašnjost“*, da prati njihovu izdavačku djelatnost, s obzirom na primjedbe nekih sadržaja u *Svescima*. Priređivao je liturgijske tekstove, a uredio je molitvenik *Kruh nebeski* i sprovedni obrednik *Mali red sprovoda*, koji je izdala Kršćanska Sadašnjost 1973. godine. Još kao duhovnik bio je bilježnik u postupku proglašenja blaženim sluga Božjeg dr. Ivana Merza od 1958. godine pa je dopisom od 11. siječnja 1973. zamolio nadbiskupa Kuharića da ga razriješi te službe, što je on i učinio dekretom od 27. siječnja 1973. (br. 12.Prez./73.), kada tu službu preuzima nadbiskupski tajnik Stjepan Kožul. Salač je bio i bilježnik u postupku sluga Božjeg biskupa dr. Josipa Langa od 10. veljače 1947. do uhićenja 1950. godine te ponovno od 1968. do sredine 1974. godine.

Već na prvom zasjedanju BKJ, koja je održana na otočiću Visovcu 24. do 26. rujna 1970., biskup Salač bio je izabran za člana Vijeća za kler pri BKJ i Vijeća za apostolat laika pri BKJ. Nadbiskup Franjo Kuharić imenovao ga je 12. siječnja 1975. (NDS, br.260./75.) članom Vijeća za sjemeništa pri BKJ. Papa Pavao VI. imenovao je 1. ožujka 1973. biskupa Salača članom Kongregacije za katolički odgoj. Pročelnik te Kongregacije kardinal Gabrijel M. Garrone šalje 5. ožujka 1973. svim članovima Zbora za katolički odgoj poziv na sjednicu s dnevnim redom, pa tako i biskupu Salaču sa svojim pismom od 9. ožujka 1973. Potom šalje biskupu Salaču i drugo pismo od 16. ožujka 1973. sa službenim papinskim imenovanjem od 1. ožujka 1973. Biskup Salač, primivši te dopise 23. ožujka 1973., potvrđuje 26. ožujka 1973. kardinalu Garroneu prijam papinskog imenovanja od 1. ožujka 1973., kao i primitak njegovih dvaju pisama i najavljuje svoj dolazak u Rim, ako mu zdravlje dopusti, na sjednicu Zbora za katolički odgoj, koja će se održati od 2. do 4. travnja 1973. Istoga dana zamolio je biskup Salač ravnatelja Hrvatskog papinskog zavoda sv. Jeronima u Rimu dr. Đuro Kokšu da može ondje odsjesti u razdoblju boravka u Rimu. Biskup Salač putovao je vlakom u Rim, u pratnji nadbiskupskog tajnika Stjepana Kožula, te su zajedno odsjeli u Hrvatskom zavodu sv. Jeronima, a na rimskom kolodvoru ih je dočekaio osobno rektor dr. Đuro Kokša. Ostali su tjedan dana u Rimu i obišli rimske bazilike, a rektor Kokša ih je jedan dan poveo na izlet u rimsku okolicu. U Rimu je službeno boravio biskup Salač i 1974., a u svibnju 1975. s episkopatom i hrvatskim hodočašćem u povodu Svete Godine. Godine 1973. predvodio je hodočašće u Lurd. Pohađao je Hrvate izvan domovine, ponajviše na njemačkom govornom području. Bio je i u tadašnjoj Čehoslovačkoj, susreo se s apostolskim upraviteljem Františekom Tomašekom u Pragu, koji je poslije bio nadbiskup i kardinal.

Obilazio je rado svećenike i župe Zagrebačke nadbiskupije, obavljao kanonske pohode i dijelio sakrament sv. Potvrde, najčešće u pratnji tajnika Stjepana Kožula. Savjesno je vršio svoje dužnosti generalnog vikara i izvjestitelja Nadbiskupskog duhovnog stola. Osobno je kao

kanonik obavljao svoje dužnosti u prvostolnici, kod oltara i u ispovjedaonici. U prosincu 1975. bio je biskup Salač dosta zabrinut zbog bolesti svoje sestre Roze, koju je dvorio uz pomoć starije sestre Emilije (Milke), koja im je došla u pomoć iz Daruvara. U prvostolnici je 14. prosinca 1975. zareadio nove đakone. Tužio se na umor jer je i sam imao problema s anginom pectoris, ali je redovito dolazio u svoj ured svaki dan, kao i biskup dr. Josip Lach, i vršio svoje dužnosti kao generalni vikar.

U petak 19. prosinca 1975. došao je biskup Salač u 10 sati na sjednicu Konzistorija, a potom u svoj ured. Osjećao je „umor i neki pritisak“. Sjeo je malo s tajnikom Kožulom te su zajedno u 13 sati sišli na prvi kat na zajednički objed. Sudjelovao je s nadbiskupom i sustolnicima u razgovoru o nekim moralnim i etičkim pitanjima, a onda se odjednom ustao i rekao da mu nije dobro. Pošao je odmah s tajnikom Kožulom u sobu ekonoma Rudolfa Pukljaka na prvom katu. Tajnik Kožul mu je podijelio sakramente, ekonom Pukljak pozvao je hitnu pomoć, koja je uskoro došla iz Vojne bolnice na Šalati. Sve su pokušali. Iz blagovaonice je došao nadbiskup Franjo Kuharić sa sustolnicima, došle su i sestre milosrdnice. Biskup Salač preminuo je u 68. godini života, 44. godini svećeništva i šestoj godini biskupske službe. Sišao je s javne crkvene scene skroman i požrtvovan čovjek, vjeran svećenik, izvrstan duhovnik, zaljubljen u liturgiju, odgojitelj i posve zauzet za bogoslove, Crkvi odan i prožet zreloom duhovnošću biskup, koji je bio moralni autoritet i podrška zagrebačkom nadbiskupu. Njegovom smrću postao je i položaj nadbiskupa Franje Kuharića ranjiviji.

Ekonom Nadbiskupskog dvora Pukljak i nadbiskupski tajnik Kožul pošli su u biskupovu kuriju Kaptol 25 na razgovor s njegovim sestrama i po potrebne stvari za preminulog biskupa. Bolesnoj sestri Rozi nisu rekli da je brat Josip, biskup naglo umro. Do ponedjeljka 22. prosinca 1975. tijelo mu je bilo izloženo u kapelici sv. Stjepana Prvomučenika u Nadbiskupskom dvoru. U 9 sati toga dana biskupovi posmrtni ostatci prevezeni su u crkvu Krista Kralja na Mirogoju. Ondje je nadbiskup Franjo Kuharić s još 13 nadbiskupa i biskupa predvodio misu zadušnicu i u homiliji se oprostio od pokojnog biskupa. Nakon mise govorio je rektor Nadbiskupskog bogoslovnog sjemeništa Đuro Pukec i daruvarski župnik Ivan Sinković, a kod groba se oprostio u ime Prvostolnog kaptola dr. Antun Ivandija. Pokopan je u arkadi Prvostolnog kaptola na Mirogoju. Otišao je u vječnost prije bolesne sestre Roze. Ona je umrla kod sestara milosrdnica na Goljaku u Zagrebu, a pokopana je u Daruvaru. Kasnije je Salačeva starija sestra Emilija (Milka) iz Daruvara uporno nastojala da se biskupovi posmrtni ostaci prevezu s Mirogoja u obiteljsku grobnicu Salačevih na gradskom groblju u Daruvaru. To je učinjeno 7. travnja 1978. Ondje počiva sa svojim roditeljima i sestrama Rozom i Emilijom, koja je umrla u pakračkoj bolnici 1980. godine, gdje su je posjetili kanonik Milan Balenović i tajnik dr. Stjepan Kožul.

Prvi požeški biskup dr. Antun Škvorčević (1997.-2024.) poduzeo je niz vrijednih inicijativa da se očuva uspomena na časni svećenički i biskupski život dr. Josipa Salača te da njegov lik bude poticaj i nadahnuće svećeničkom podmlatku Požeške biskupije. Želio je i same Daruvarčane podsjetiti na njegov plemeniti lik, žrtvu i ljubav koju je ugradio u buduće svećenike pa je za daruvarske župe 2008. proglasio *Godinom biskupa Josipa Salača*, o stotoj obljetnici njegova rođenja (1908.-2008.). Različiti programi, osobito Znanstveni skup u Daruvaru održan 8. studenoga 2008. u Jankovićevom dvorcu, dali su svoj doprinos u očuvanju njegova spomena. Autori Vjenceslav Herout i Marijan Lipovac napisali su monografiju o biskupu Salaču, koju je izdala Požeška biskupija, a predstavljena je u Pučkoj knjižnici i čitaonici u Daruvaru 22. siječnja 2009. Toga dana otkrio je požeški biskup dr. Antun Škvorčević i spomen ploču biskupu Salaču na nekoć kući Salačevih u Daruvaru. Biskupski ordinarijat u Požegi izdao je krajem 2010., a Ivica Žuljević uredio knjigu „Josip Salač. Zbornik radova sa znanstvenog skupa o 100. obljetnici rođenja“, koja je predstavljena u „Pastoralnom centru“ u Daruvaru 22. siječnja 2011. U Daruvaru požeški biskup dr. Škvorčević održava svake godine spomen i godišnju Euharistiju 19. prosinca za biskupa Josipa Salača jer je to datum njegova preminuća.

Doista, zavrijedio je da ga pamtimo, nakon smrti poštujemo i za njega Bogu zahvaljujemo. Jer nije tražio sebe, nego je revno i ponizno služio Crkvi i povjerenim mu dušama. Tako se upisao služenjem i životom u veliku galeriju svećenika i biskupa u povjesnici slavne Crkve zagrebačke, slavne po velikim i požrtvovnim dušama, po vjerodostojnim služiteljima, po pastirima koji su dali pečat i dušu generacijama ljudi koji su s njima živjeli i dijelili duhovna dobra. Duhovnik naše Bogoslovije u nizu velikih i revnih duhovnika prethodnika od Fidelisa Höperera u doba nadbiskupa i kardinala Jurja Haulika i dr. Matije Stepinca (1873.-1895.) u doba nadbiskupa i kardinala Josipa Mihalovića, te već spomenutih dr. Josipa Volovića (1896.-1900.), dr. Josipa Langa (1900.-1908.) i dr. Valentina Čebušnika (1908.-1912.) u doba nadbiskupa Jurja Posilovića, te Krešimira Pećnjaka po izboru nadbiskupa Antuna Bauera (1913.-1935.), i dr. Janka Panića (1935.-1941.) i dr. Dragutina Nežića (1941.-1948.) po izboru nadbiskupa koadjutora i potom nadbiskupa dr. Alojzija Stepinca.

Požeški biskup dr. Škvorčević pokrenuo je i postupak 2022. godine da se izvide mogućnosti, da grob biskupa Salača dođe u vlasništvo Crkve, ili da se ekshumira njegove posmrtnne ostatke i prenese u uređenu svećeničku grobnicu u Daruvaru, koju je biskup dao urediti, a kamo je dao prenijeti i posmrtnne ostatke grubišnopoljskog župnika Petra Sivjanovića (1932. - +1946.), kojega su komunističke vlasti javno strijeljale u veljači 1946. godine u Daruvaru, u smislu Brozove „retorzije“ ili davanja zadovoljštine srpskom pučanstvu, što je druga tema koja ovdje ne spada. Odgovorne krivce za počinjene zločine nisu mogli uhvatiti, nego su svoju mržnju iskazali na Katoličkoj Crkvi i župniku. Nakon strijeljanja zakopali su župnika Sivjanovića kraj plota na groblju, a sestre milosrdnice i pojedini ljudi čuvali su sjećanje na njegov grob. Sivjanović je bio u Grubišnom Polju niz godina vjeroučitelj u školama (1921.-1932.), a potom župnik. Požeški biskup u miru Antun Škvorčević planira održavanje spomena 50. obljetnice smrti biskupa dr. Josipa Salača (19. prosinca 1975.-19. prosinca 2025.) i prijenos njegovih posmrtnih ostataka u kapelu i grobnicu gdje su i drugi svećenici, na gradskom groblju u Daruvaru. No, pitanje koliko novi požeški biskup fra Ivo Martinović ima spoznaja o duhovniku i biskupu Salaču.

Nakon Salačeve smrti, kanonikat i kuriju Kaptol 25 dobio je ekonom Nadbiskupskog bogoslovnog sjemeništa Milan Balenović, a arhiđakonat Turopolje dobio je namjesnik Đuro Puček do 1979. godine, a dalje dr. Ivan Tilšer. Novi pomoćni biskup doći će tek 1978. godine, u osobi dr. Đure Kokše, rektora Hrvatskog zavoda sv. Jeronima u Rimu, dok se s njime izabrani pomoćni biskup prelat Marijan Radanović iz Karlovca zahvalio Sv. Ocu i molio da i dalje ostane u pastoralnoj službi u Karlovcu.

/NAZ, NDS, Osobnik svećenika Josipa Salača. – Album Capituli Cathedralis Ecclesie Zagradiensis. – NAZ, Matica umrlih svećenika II, str. 235. – SVZN, 1976., str. 1-10; 1978., str. 306-308. – Luka DEPOLO. *Umro je „Naš Pater“*, Glas Koncila, 15 (1976.), 1, str. 3. – Bogoslovna Smotra (BS), nema nekrologa o biskupu Salaču, iako je bio profesor KBF-a. – Sveta Cecilija, 46 (1976.), 1, str. 7. – Dragutin NEŽIĆ. *Djelatnost pok. biskupa Salača u postupku za beatifikaciju biskupa Langa*, Vjesnik biskupa Langa, 6 (1976.), 14, str. 3. – Stjepan KOŽUL. *Martirologij Crkve zagrebačke*. Zagreb 1998., str. 300 i 507-529. – Isti, *Deset godina nakon Martirologija Crkve zagrebačke*. Zagreb 2008., str. 206-207. – Vjenceslav HEROUT-Marijan LIPOVAC. *Biskup Josip Salač*. Požega 2009. (monografija). – Stjepan KOŽUL. *Svjedoci vjere na tlu Požeške biskupije*. Požega 2009., str. 134-135. – Stjepan RAZUM. *Josip Salač. Isprave o životu i radu*. Tkalčić, br. 13./2009., str. 341-501. – *Josip Salač. Zbornik radova sa znanstvenog skupa o 100. obljetnici rođenja. Daruvar, 8. studenoga 2008.* Uredio Ivica Žuljević. Požega 2010./

Dr. Stjepan Kožul